Lukukeskus – Läscentrum
Linnunlauluntie 7
Helsinki 00530
Yhteyshenkilö: Ilmi Villacís, toiminnanjohtaja
ilmi.villacis@lukukeskus.fi
+358 408305936

LAUSUNTO 27.10.2021

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+146/2021

Teema: Lukutaitohankkeen eteneminen; mm. pysyvän lukutaito-ohjelman tilanne ja rahoitustarve, lukutaidon parantamiseen tähtäävien toimien eteneminen? Lisäksi Lukulahja lapselle -ohjelma; miten etenee ja miten rahoitus turvattu?

Lukukeskuksen lausunto lukutaidon edistämistoimista

Lukukeskus on vuonna 1972 perustettu kolmannen sektorin toimija, joka toimii linkkinä julkisen ja yksityisen sektorin välillä. Lukukeskus on lukemisen ja lukutaidon asiantuntija, jolla on hyvä yleiskuva lukutaidosta, sen haasteista ja toimintaympäristöstä. Lukukeskus on aktiivisesti mukana lukutaitoa ja lukemista edistävissä verkostoissa, sekä Suomessa että kansainvälisesti.

Lukukeskuksen toiminnanjohtaja pitää kansallisen lukutaitostrategian projektiryhmän puheenjohtajana tärkeänä lukutaitostrategiassa esitettyjen toimenpiteiden määrätietoista edistämistä ja toteuttamista sekä resurssien osoittamista pysyvälle Lukutaito-ohjelmalle. Samalla Lukukeskus korostaa kolmannen sektorin toimijoiden vahvaa ja asiantuntevaa roolia lukutaitotyössä. Lukutaitoa ja lukemista edistävien järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen ja vahvistaminen tuottaa moninkertaista tulosta pienillä panostuksilla. Tästä on loistava esimerkki Lukulahja lapselle -ohjelma. Varhaislukemisen edistäminen ja Lukulahja lapselle -ohjelma on kirjattu myös kansalliseen lukutaitostrategiaan.

Lukulahja lapselle -ohjelman eteneminen ja rahoituksen tarve

Lukulahja lapselle -neuvolaohjelma on käynnistynyt Suomen Kulttuurirahaston ainutlaatuisella 1,2 miljoonan euron satsauksella vuosiksi 2019-2021, jolla on tavoitettu tasavertaisesti kaikki Suomen vauvaperheet vuosina 2019-21 kaikissa Suomen kunnissa. Kirjakasseja on jaettu yhteensä 150 000 kappaletta. Ohjelman valmistelut aloitettiin Lukukeskuksessa jo 2015, jolloin luotiin Lue lapselle -palvelu ja pilotoitiin materiaalien jakoa varhaislukemisen tarpeisiin. Lukulahja lapselle -kirjakassin esikuvina on ollut muualla Euroopassa jo vuosikymmeniä käytössä olleet Bookstart-ohjelmat. Huolimatta pitkästä perinteestä harvassa maassa ohjelma on saavuttanut sellaista kattavuutta kuin Suomessa kolmessa vuodessa.

Ohjelman huolellisen valmistelun ja valmiiden sisältöjen ansiosta ohjelman jatkaminen edellyttäisi 300 000 euron vuosittaisen rahoituksen. Tämä on ohjelman toteuttamiseksi tarvittava vähimmäismäärä, pienemmällä rahoituksella ohjelma jää kokonaan toteuttamatta. Ohjelman toteuttaminen vaatii kilpailutuksia ja pitkiä sitoutumisia painopalvelun, jakelupalvelun ja yhteistyökumppanien kanssa. Siksi

kustannustehokkainta olisi, jos rahoitus varmistuisi pidemmäksi ajaksi kuin vuodeksi. Tämä antaisi Lukukeskukselle myös lisäaikaa suunnitella ohjelmalle pysyvää rahoitusta.

300 000 euron vuosibudjetista suurin osa kohdistuu paino- ja jakelukuluihin. Koko ohjelman hallinto on Lukukeskuksen hoitamana kevyt ja joustava, joten sen osuus kokonaisbudjetista korkeintaan 20%. Hallintokulut pitävät sisällään logistiikan ja materiaalituotannon järjestelyt, yhteydenpidon neuvoloihin, asiakaspalvelun, viestinnän ja ohjelman tueksi luodun verkkopalvelun ylläpitämisen.

300 000 euron vuosikustannuksella yhden kassin hinnaksi tulee 6 euroa.

	à hinta €	**Määrä**	
Kirjat (kassissa 2 kirjaa)	1,2	100000	120000
Logistiikka ja varastointi			60000
Kassit	1	50000	50000
Muu materiaali			13000
Viestintä neuvoloihin			2000
Koordinointi ja hallinto			55000
			300000

Miksi valtion pitäisi rahoittaa Lukulahja lapselle -hanketta?

Lukulahja lapselle -ohjelma tukee lapselle lukemista tasa-arvoisesti. Kirjakassi-ohjelma ehkäisee tehokkaasti lukutaidon ja lukemisen eriarvoistumista, koska se on tutkitusti lisännyt vauvaperheiden lukemista etenkin niissä perheissä, joissa muuten luettaisiin vähän tai ei lainkaan. Ohjelma on jo lyhyessä ajassa aiheuttanut suoria muutoksia perheiden lukutottumuksiin ja lisännyt tietoa lukemisen merkityksestä. Ohjelma on herättänyt myös kansainvälistä kiinnostusta ja ohjelman tuloksista on raportoitu laajasti.

Lukulahja lapselle -ohjelman käynnistäminen on vaatinut vuosien suunnittelun ja paljon satsauksia; työtä, resursseja, yhteistyötä ja eri tahojen uskoa tärkeään asiaan. Jos ohjelma loppuu, paljon saavutetuista tuloksista jää hyödyntämättä ja ohjelmalla aikaan saatu positiivinen kehitys katkeaa.

Lukulahja lapselle –ohjelman tulokset tähän asti

Neuvolasta Lukulahja lapselle -kirjakassin saaneista perheistä kaksi kolmasosaa lukee lapselleen aiempaa enemmän: 27 % perheistä kertoi aloittaneensa lukemisen saatuaan kirjakassin, 36% perheistä kertoi lukeneensa tavallista enemmän.

Niissä perheissä, joissa lukeminen oli alkanut kirjakassin ansiosta, lukemisesta oli myös tullut säännöllinen osa arkea; jopa 77 % perheistä kertoi lukevansa nyt vähintään kerran päivässä.

Valtaosa näistä perheistä oli lukenut kirjakassin kirjat yli 10 kertaa, kolmannes jopa yli 20 kertaa. Kirjakassi on siis vaikuttanut erityisesti niihin perheisiin, joissa ei muuten olisi luettu.

Kyselyyn vastanneista perheistä Lukulahja lapselle -kirjakassin kirjat ovat kodin ainoat lastenkirjat 5 %:lla kirjakassin saaneista perheistä. Se tarkoittaisi koko ikäluokkaan suhteutettuna noin 2500 lapsiperhettä vuosittain.

Kirjakassin saaneet perheet toivovat saavansa myös jatkossa tukea ja lisää tietoa lukemisen merkityksestä neuvolasta. Yli puolet toivoo saavansa neuvolasta lapselle sopivia kirjoja ja hieman alle puolet tietoa lukemisen hyödyistä. 92% perheistä toivoo, että Lukulahja lapselle -kirjakasseja jaettaisiin neuvoloissa myös jatkossa.

Vaikuttavuuskyselyyn vastasi 220 Lukulahja lapselle -kirjakasseja jakanutta terveydenhoitajaa yli 100 eri kunnasta. Heistä 47% kokee, että lasten kielellinen kehitys on heikentynyt osittain tai selkeästi viime vuosina. 42% terveydenhoitajista kertoo olevansa huolissaan lasten kielellisestä kehityksestä.

100% terveydenhoitajista uskoo Lukulahja lapselle -kirjakassin kannustavan perheitä lukemaan ja 100% haluaisi jakaa kirjakasseja myös jatkossa.

Lokakuussa 2021 toteutettuun kyselyyn vastasi 770 alle 3-vuotiaan lapsen vanhempaa, jotka olivat saaneet neuvolasta kirjakassin sekä 220 kirjakasseja jakanutta terveydenhoitajaa. Kyselyn toteutti Tutkimusyhtiö Innolink. Lisäksi kirjakassin saaneita perheitä sekä kasseja jakaneita terveydenhoitajia on osallistunut vaikutuksia selvittäneisiin fokushaastatteluihin, joista saadun palautteen perusteella ohjelman sisältöjä on kehitetty ja kehitettäisiin jatkossakin.

Tarkemmat tulokset https://luelapselle.fi/neuvolassa-jaettu-kirjakassi-kannustaa-uusia-perheita-lukemisen-pariin/

Lukukeskuksen tavoitteet:

1. **Kaikki perheet saavat neuvolasta tietoa varhaislukemisen tärkeydestä ja tasavertaiset mahdollisuudet lukemiseen.**
   Lukeminen lisätään THL:n Meille tulee vauva -oppaisiin ja neuvolakäsikirjaan. THL sitoutunut myös jatkossa toimimaan ohjelman asiantuntijana ja yhteistyökumppanina.

2. **Lukulahja lapselle -ohjelma jatkuu pysyvänä toimintana nykyisin sisällöin ja palveluin.**
   Ohjelman vuosittainen kulu on **300 000 €**. Tällä tavoitetaan koko syntyvä ikäluokka. Lukukeskuksella on valmius hallinnoida ohjelmaa myös jatkossa.

3. **Koko ikäluokan tavoittavat toimet tukevat lasten lukuintoa ja lukutaitoa pitkäjänteisesti ja tasoittavat oppimiseroja ja lukutaidon eriytymistä.**
   Näillä toimilla tuetaan sekä Lukuliikkeen että yleisemmin suomalaisten lasten osaamiseen kohdistettuja tavoitteita. Varhaislukemiseen kohdistetut panostukset näkyvät viimeistään PISA 2036 –tuloksissa.

Lukulahja lapselle -ohjelma 2019-21 on valmisteltu ja toteutettu Suomen Kulttuurirahaston myöntämällä 1,2 milj. euron rahoituksella sekä eduskunnan 150 000 euron avustuksella. Kirjakassin sisältö: lorukirja, iltasatukirja sekä valistusmateriaalit on laadittu yhteistyössä moniammatillisen asiantuntijaryhmän kanssa. Valmisteluun osallistui lastenkirjailijoita, kuvittajia, tutkijoita, kirjastoammattilaisia, sosiaalityöntekijä sekä THL:n neuvola-asiantuntija, tutkimuspäällikkö Tuovi Hakulinen. Kirjakassi on saatavilla suomeksi, ruotsiksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi, koltansaameksi, venäjäksi, viroksi, arabiaksi ja somaliksi. Lukulahja lapselle- kirjakassi on jaettavana kaikissa Suomen kunnissa. Kirjakasseja jaetaan vuosina 2019-21 yhteensä 150 000 kappaletta.

Lukukeskuksella on valmius hallinnoida ohjelman toteuttamista jatkossakin. Historiallisen näkökulman tähän tuo se, että edellinen kansallinen kirjalahjaohjelma oli myös Lukukeskuksen toteuttama. Vuonna 1979 julkaistu Lukukeskuksen silloisen puheenjohtajan Kaarina Helakisan kirjoittama ja Maija Karman kuvittama *Pallero* jaettiin neuvoloissa ja äitiyspakkauksessa kaikille 1979-1982 syntyneille. Tämä sukupolvi onkin yhä ahkeria lukijoita. Sittemmin äitiyspakkauksen kirjat ovat olleet enimmäkseen vähätekstisiä ensikirjoja. Lukulahja lapselle -ohjelmaa jatkamalla on mahdollisuus kasvattaa uusi lukevien lasten sukupolvi.